

УДК 343.137(477)

В. І. ФАРИННИК,*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
начальник Головного слідчого управління МВС України*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СПРОЩЕНОМУ ПОРЯДКУ

Розглянуто зміни в процесуальних механізмах здійснення кримінального провадження у зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України.

У науковій літературі сьогодні особливу увагу приділено новим процесуальним механізмам здійснення кримінального провадження. Це пов'язано з тим, що новий Кримінальний процесуальний кодекс (далі – КПК) України [1] закріпив ряд нових інститутів.

Нововведення стосуються всіх стадій кримінального провадження – як досудових, так і судових. Одним із ключових учасників даного провадження, у практичній діяльності якого відобразатимуться зміни, є слідчий. Його робота є багатоплановою і впливає на різні сфери суспільного життя. Слідчий у кожній своїй дії та процесуальному рішенні реалізує визначені КПК України завдання кримінального судочинства, виконання яких пов'язано із реалізацією такої функції досудового розслідування, як здійснення провадження у кримінальних проступках, особливості досудового розслідування яких регламентуються главою 25 КПК України.

Насамперед слід зазначити, що визначення та зміст кримінальних проступків найближчим часом будуть прописані у спеціальному Законі України про кримінальні проступки (скоріше за все у Кримінальному кодексі України [2]), однак закріплення у КПК України положень стосовно кримінальних проступків забезпечує реальність їх появи у майбутньому.

Кримінальним проступком слід визнати передбачене законом України про кримінальні проступки діяння (дію або бездіяльність), яка не містить великої суспільної небезпеки, вчинене осудною особою, що досягла на момент вчинення проступку 16-річного віку, та за яке не передбачене покарання у вигляді позбавлення волі. До категорії кримінальних проступків слід віднести:

– окремі діяння, які, за Кримінальним кодексом (далі – КК) України, належать до злочинів невеликої тяжкості і відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства будуть визнані законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки

(аналіз КК України дозволяє дійти висновку, що кримінальними проступками може бути визнано більше третини передбачених у ньому злочинів);

– передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння [3], які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю сутністю. На цій основі немає підстав визнавати адміністративними такі проступки, не пов'язані зі сферою публічного адміністрування, як дрібне викрадення чужого майна (ст. 51), порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності (ст. 51-2), дрібне хуліганство (ст. 173) тощо. Указані проступки за юридичною природою не є адміністративними, оскільки відносини, що охороняються зазначеними вище нормами, не стосуються державного управління або місцевого самоврядування;

– окремі діяння, передбачені Митним кодексом України [4], зокрема: переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України поза митним контролем (ст. 351); переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю (ст. 352).

Так, наприклад, якщо особа вчиняє крадіжку, то процес досудового розслідування здійснюється в порядку, передбаченому для проведення дізнання у кримінальних проступках, а не досудового слідства щодо злочинів.

Введення нового терміна «кримінальний проступок» передбачає особливу процедуру проведення досудового розслідування.

У даній статті ми більш детально зупинимося саме на особливостях провадження у кримінальних проступках.

Першою особливістю досудового розслідування кримінальних проступків є те, що воно здійснюється у формі дізнання, про що зазначається у ст. 215 КПК України. Під дізнанням слід розуміти засновану на законі правозастосовну діяльність, спрямовану на

виявлення, запобігання та розслідування кримінальних правопорушень, забезпечення вирішення завдань кримінального судочинства. Функція дізнання передбачена сьогодні і чинним КПК України. Нововведення полягають у можливості, наприклад, співробітників оперативних підрозділів при досудовому розслідуванні кримінальних проступків користуватись повноваженнями слідчого органу досудового розслідування (ч. 3 ст. 38 КПК України).

Процедура надходження матеріалів до співробітників оперативних підрозділів аналогічна процесу реагування на заяви і повідомлення про злочини¹. Керівник органу досудового розслідування вивчає інформацію, що надійшла до нього, визначає правову кваліфікацію кримінального проступку із посиланням на статтю закону України про кримінальні проступки, та доручає проведення розслідування слідчому або співробітнику оперативного підрозділу (через його керівника). Слідчий також може дати доручення на проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальних проступках оперативному працівнику.

Сам процес досудового розслідування кримінальних проступків реалізується відповідно до загальних правил кримінального провадження, про що зазначається у ст. 298 КПК України.

Під час проведення дізнання сторони обвинувачення та захисту користуються рівними правами щодо подання доказів слідчому судді. Процесуальні права окремо взятого учасника кримінального провадження залежать від його процесуального статусу і моменту набуття останнього, що передбачено КПК України під час здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень. Так, наприклад, потерпілий може набувати передбачених ст. 56 КПК України прав тільки після подання заяви про залучення до провадження як потерпілого (додаток А). Після цього йому вручається пам'ятка про процесуальні права і обов'язки потерпілого, що є письмовим підтвердженням набуття статусу потерпілого.

Наступною особливістю досудового розслідування кримінальних проступків є закріплення законодавцем у КПК України обмежень у використанні процесуальних засобів та захо-

дів. Специфіка здійснення провадження у кримінальних проступках передбачає, що під час їх розслідування не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою. Ці обмеження вводяться у зв'язку з тим, що суспільна небезпечність кримінальних проступків порівняно зі злочинами менша, тому і процесуальний вплив на права та свободи людини повинен також бути меншим. З огляду на дану обставину до підозрюваного можуть застосовуватись лише запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання чи особистої поруки. До того ж, зазначені запобіжні заходи можуть обиратись лише слідчим суддею і тільки у випадках, чітко передбачених КПК України, що, по суті, і є процесуальною гарантією додержання прав людини у кримінальному провадженні.

Необхідно звернути увагу і на обмеження у використанні слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування кримінальних проступків. Так, ст. 300 КПК України передбачено заборону проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час проведення дізнання.

Загальнодоступними процесуальними діями, які слідчий може використовувати під час досудового розслідування кримінальних проступків, залишаються допит (в т. ч. у режимі відеоконференції), одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, пред'явлення для впізнання (додаток Б), проникнення до житла чи іншого володіння особи, обшук, огляд, слідчий експеримент, освідчування особи (додаток В) та проведення експертизи. У будь-якому випадку під час проведення слідчої (розшукової) дії учасники кримінального провадження повідомляються про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію, тобто ст. 111 КПК України наділяє правом кожного учасника досудового розслідування можливістю бути поінформованим про хід кримінального провадження.

Ще однією особливістю провадження у кримінальних проступках є строки його здійснення та процедура закінчення. Законодавцем у п. 1 ч. 1 ст. 219 КПК України передбачено місячний строк на проведення дізнання з можливістю продовження до граничного строку – двох місяців, тоді як для здійснення досудового слідства у злочинах виділяється два місяці з дня повідомлення особі про підозру у його вчиненні. У ст. 219 КПК України передбачено можливість продовження зазначеного строку до трьох, шести та дванадцяти місяців.

¹ МВС розроблено бланки процесуальних документів, які використовують під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, відповідно до положень нового Кримінального процесуального кодексу України.

Позитивним кроком у реформуванні кримінально-процесуального законодавства, введення КПК України обмежень у строках здійснення досудового розслідування, в т. ч. і дізнання у кримінальних проступках. Зокрема, слідчий зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше двадцяти п'яти днів після повідомлення особі про підозру, подати прокурору на затвердження документи, що свідчать про закінчення дізнання щодо кримінального проступку. У разі виникнення необхідності його продовження, законодавець наділяє правоохоронні органи можливістю протягом двох місяців збирати, перевіряти та оцінювати докази з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Ще одним нововведенням КПК України є можливість прийняття судового рішення у спрощеному порядку, який являє собою процедуру розгляду матеріалів кримінального провадження по суті без проведення судового розгляду в судовому засіданні. Для цього на завершальному етапі досудового розслідування, а саме під час складання обвинувального акта слідчим, його затвердження та надсилання до суду прокурором, останнім вноситься відповідне клопотання. Однак воно може вноситись лише за умови, що підозрюваний беззаперечно визнав своєю вину, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден з розглядом обвинувального акта за його відсутності, а потерпілий не заперечує проти такого розгляду.

Дана новація дозволяє уникнути необґрунтованого затягування кримінального прова-

дження та в найкоротші строки прийняти рішення і привести його до виконання.

До того ж, нововведення щодо кримінальних проступків стосуються і відповідальності за їх учинення, яка за своєю природою не повинна мати наслідком судимість. Засудження особи за вчинення кримінального проступку не впливатиме на реалізацію в подальшому особою своїх прав. З іншого боку, обвинувачена у вчиненні кримінального проступку особа отримає всі процедурні права і гарантії кримінального процесу, і до неї неможливо буде застосувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Отже, із вищевикладеного випливає, що досудове розслідування кримінальних проступків відзначається певними процесуальними особливостями здійснення. Вони полягають у виборі слідчих (розшукових) дій, застосуванні визначених запобіжних заходів, дотриманні скорочених строків проведення дізнання тощо. Закріплення даних положень у КПК України сприймається позитивно з огляду на демократичні процеси, які останнім часом відбуваються у нашій державі. Вони виступають своєрідними процесуальними гарантіями додержання прав та свобод і громадянина в Україні.

Позитивним кроком як для правоохоронних органів, так і для громадян стане той факт, що приблизно у 80 % випадках результатом проведення досудового розслідування кримінальних проступків може бути укладання угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим чи угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. – Набирає чинності 19 листоп. 2012 р.
2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
4. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Надійшла до редколегії 26.06.2012

ФАРИННИК В. И. НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ДОСУДЕБНОГО ПРОИЗВОДСТВА В УПРОЩЕННОМ ПОРЯДКЕ

Рассмотрены изменения в процессуальных механизмах осуществления досудебного производства в связи с принятием нового Уголовного процессуального кодекса Украины.

FARYNNYK V. SOME FEATURES OF PRE-JUDICIAL PRODUCTION IN THE SIMPLIFIED ORDER

The changes in procedural mechanisms of implementation of pre-judicial production in connection with adoption of the new Criminal Procedure Code of Ukraine are considered.

ДОДАТОК А

(посада слідчого, найменування органу,

прізвище, ініціали посадової особи)

(прізвище, ініціали особи)

(адреса, телефон)

(відомості про паспорт, інший документ,

що посвідчує особу)

З А Я В А
про залучення до провадження як потерпілого

(коротко викладаються обставини кримінального правопорушення)

У зв'язку з тим, що внаслідок вказаного кримінального правопорушення мені завдано шкоду, на підставі ч. 3 ст. 55 КПК України прошу залучити мене як потерпілого до кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____.

«_____» _____ 20__ року

(підпис)

(ініціали, прізвище)

Заяву прийняв:

(слідчий, прокурор, найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

ДОДАТОК Б

ПРОТОКОЛ
пред'явлення особи для впізнання

Місто (сел.) _____ « _____ » _____ 20 _____ року

Впізнання почато о « _____ » год. « _____ » хв.

Впізнання закінчено о « _____ » год. « _____ » хв.

(слідчий, посада, найменування органу, ініціали, прізвище)

розглянувши матеріали досудового розслідування, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від « _____ » _____ 20 _____ року у приміщенні _____

_____ при _____ освітленні з дотриманням вимог ст. 40, 104, 223, 228, 231 КПК України в присутності осіб, яким роз'яснені вимоги ч. 3 ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії:

_____ ,
(їх прізвище, ім'я, по-батькові, дата народження та місце проживання, підпис)
яким заздалегідь повідомлено про застосування технічних засобів фіксації, умови та порядок їх використання: _____

(характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються

при проведенні цієї процесуальної дії, підписи осіб)

у присутності понять:

1) _____
(прізвище, ім'я, по батькові, адреса, підпис)

2) _____
(прізвище, ім'я, по батькові, адреса, підпис)

яким відповідно до ст. 11, 13, 15, 66, 223 КПК України роз'яснені їхні права і обов'язки, провів пред'явлення для впізнання таких осіб:

1. _____

(прізвище, ім'я, по батькові, вік, зовнішній вигляд і прикмети)

2. _____

3. _____

4. _____

Перед пред'явленням особи для впізнання у свідка (*потерпілого*) _____ передньо з'ясовано чи може він впізнати особу, опитав про зовнішній вигляд і прикмети цієї особи, а також про обставини, за яких вона бачила цю особу.

На запитання слідчого свідок (*потерпілий*) _____
відповів: _____

(підпис)

У відсутності особи, що впізнає, понятим було роз'яснено, що гр-н (ка)

(обставини, які викликали необхідність пред'явлення для впізнання та засіб, яким здійснювалось впізнання – за візуальним спостереженням або поза візуальним спостереженням)

Після цього слідчим особі, яка пред'являється для впізнання, у відсутності особи, що впізнає, було запропоновано зайняти будь-яке місце серед інших осіб, у числі яких вона пред'являється для впізнання, і вона обрала місце

(вказати місце ліворуч/праворуч: першим, посередині, другим, третім і т. д., крайнім праворуч)

Таким чином, особи, які пред'являються для впізнання, були розміщені в такому порядку зліва направо:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

Після цього в кімнату для впізнання була запрошена особа, що впізнає.
Свідок попереджений про кримінальну відповідальність за відмову від дачі показань за ст. 385 КК України і (*потерпілий*) за дачу завідомо неправдивих показань за ст. 384 КК України.

(підпис)

На запитання, чи впізнає він (вона) серед пред'явлених йому осіб

свідок, потерпілий _____
заявив, що _____

Ознаки (чи їх сукупність), за якими особа впізнала особу _____

З протоколом ознайомлені: _____

(спосіб ознайомлення, зауваження і доповнення учасників процесуальної дії; прізвище, ініціали, підпис)

Особа, яка впізнавала _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Особи, які пред'являлися для впізнання:

1. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)
2. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)
3. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Впізнана особа _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Учасники:

1. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)
2. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Поняті:

1. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)
2. _____ / _____ /
(прізвище, ім'я, по батькові) (підпис)

Впізнання провів:

_____ (слідчий, посада, найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

**ПРОТОКОЛ
освідування особи**

Місто (сел.) _____ « _____ » _____ 20 _____ року

_____ (слідчий, посада, найменування органу, ініціали, прізвище)

у зв'язку з розслідуванням кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від « _____ » _____ 20 _____ року, на підставі _____

_____ (постанова прокурора, дата)

відповідно до вимог ст. ст. 223, 241 КПК України в присутності понятих:

1) _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові, адреса)

2) _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові, адреса)

за участю спеціаліста – судово-медичного експерта (лікаря) _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

а також учасників:

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

провів освідування:

про що відповідно до ст. 104, 105, 106 КПК України склав цей протокол.

Перед початком огляду всім учасникам роз'яснено їхнє право бути присутніми при усіх діях, які проводяться в процесі огляду, робити зауваження, що підлягають занесенню до протоколу. Особам, які беруть участь у проведенні огляду також роз'яснено про вимоги ч. 3 ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії, а також про застосування технічних засобів фіксації, умови та порядок їх використання:

_____ (характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються

_____ при проведенні цієї процесуальної дії, підписи осіб)

Слідчий пред'явив постанову прокурора про проведення освідування та запропонував пройти освідування добровільно

_____ (у разі проведення примусового освідування вказуються особи, які застосовують заходи фізичного впливу)

Проведеним освідуванням встановлено:

(здійснюється фіксування наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідуванню,
слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет)

Виявлені сліди чи особливі прикмети були сфотографовані (застосовано відеозйомку чи інші технічні засоби)

після чого були поміщенні у _____
та опечатані _____

З протоколом ознайомлені: _____

(спосіб ознайомлення, зауваження і доповнення учасників процесуальної дії; прізвище, ініціали, підпис)

Учасники:

1. _____
(прізвище, ім'я, по батькові)	/ _____ /
(підпис)
2. _____
(прізвище, ім'я, по батькові)	/ _____ /
(підпис)

Поняті:

1. _____
(прізвище, ім'я, по батькові)	/ _____ /
(підпис)
2. _____
(прізвище, ім'я, по батькові)	/ _____ /
(підпис)

Освідування провів:

(слідчий, посада, найменування органу, підпис)